

positam esse Episcopis prædictam quasi generalem regulam, quam in admittendis conjugatis ad sacros ordines observarent; hoc enim totum videtur sufficienter colligi ex traditione et testimoniis dictorum Patrum. Adde vero insuper, hanc regulam nunquam fuisse inter Græcos cum eo rigore intellectam et servatam, neque ita generaliter, sicut in Ecclesia Latina. Itaque, licet in aliquibus provinciis id servaretur, fortasse non in aliis, quia testimonia Patrum, licet probent priorem partem affirmativam, non excludunt contrariam consuetudinem ab omni loco, et tamen ex aliis decretis et historiis colligimus multos Episcopos hoc non observasse, ut ex adductis pro contraria opinione constat. Ad quod etiam facit, quod in canone 13 Trullano statuitur, ut a Presbyteris, et infra, non exigatur in ordinatione professio continentiae a propriis uxoris, et allegatur ad hoc antiqua consuetudo et regula, quæ præferenda dicitur consuetudini Romanæ. Verum est tamen illos canones cum delectu esse recipiendos, et non habere auctoritatem canonum Concilii Generalis; nihilominus in eis indicatur multorum Episcoporum Orientalium iudicium et consuetudinem fuisse, quam diximus.

10. *Assertio tertia: hæc obligatio vel non erat sub præcepto, vel ex causa dispensabatur ab Episcopo.* — Denique censeo, quantum ex modo loquendi dictorum Patrum colligere possum, etiam optimos et sanctiores Episcopos, qui in ordinandis clericis in sacris dictam cautionem adhibebant exigendi promissionem, vel non ex necessitate legis, sed ex majori decentia solitos fuisse id facere, vel certe rationabili occasione occurrente potuisse in eo canone dispensare, licite ordinando aliquem conjugatum nolentem promittere castitatem vel ab uxore sua quoad torum separari, ut, si esset penuria ministrorum, vel si persona propter alias egregias dotes naturæ, doctrinæ, et virtutis moralis censeretur Ecclesiæ valde utilis. Hoc non censeo indigere nova probatione, sed sola consideratione eorum quæ adducta sunt.

11. *Conciliantur sententiæ supra positiæ.* — Ex his ergo facile unusquisque intelligere potest quo sensu accipienda sint omnia, quæ pro utraque sententiâ adduximus, et quam facile conciliari possint. Intelligitur etiam quæ differentia in hoc negotio fuerit inter Occidentalem et Orientalem Ecclesiam; utraque enim continentiam hanc maxime probavit (quod satis nobis est ad damnandos hujus

temporis hæreticos); aliter vero recepta est quoad necessitatem et obligationem, ut explicatum est, et notavit Stephanus Papa, in *Aliter*, 31 d. Ex quo etiam sumi potest, in ipsamet Orientali Ecclesia fuisse in hoc aliquam diversitatem inter Episcopum et Sacerdotem; nam ibi tractans de licentia Græcorum, solum usque ad Sacerdotes numerat; agens vero de obligatione Ecclesiæ Latinæ, ab Episcopis incipit, et ex nonnullis testimoniis citatis idem discrimen intelligi potest. Denique tota assertio secunda supra posita sufficienter ex dictis probata est, nam tanta varietas et tam antiqua, quanta in hoc negotio fuit, satis ostendit non fuisse hoc præceptum Apostolicum, alioquin non tam facile fuisset variatum, et ideo etiam illi Patres, qui remissionem in servanda consuetudine hujus continentiae vel deplorant vel reprehendunt, non allegant præceptum Apostolicum violatum, sed vel consuetudinem, vel canonem aliquem ecclesiasticum, et sæpius ex sola rei decentia argumenta desumunt. Est ergo præceptum hoc ecclesiasticum, vel votum, ut Concilium Tridentinum loquitur, sess. 24, can. 9, quod in Romana Ecclesia suam vim obtinet, ut constat ex toto titulo de Clericis conjug., non vero in Orientali, quæ illud non admisit, ut dicitur in c. *Cum olim*, cod. tit.

CAPUT XVI.

DE OBLIGATIONE SERVANDI CASTITATEM QUÆ DIACONI AC SUBDIACONI SUNT ASTRICTI, AC DE ANTIQUITATE ILLIUS.

1. *Assertio prima: diaconus, si non habeat uxorem, obligatur ad non nubendum; si vero habeat, ut ab illa absterneat.* — Dico primo: diaconus etiam, cum ordinatur, si absque uxore sit, obligatur ad perpetuum cælibatum; si vero jam erat maritus, obligatur ad perpetuam continentiam, etiam cum propria uxore, et utraque obligatio est antiquissima, quamvis prior universalior sit, et antiquior fuerit ac immutabilior. Circa primam partem de obligatione, non est necesse immorari, quia ex multis testimoniis supra adductis, et ex titulo de Cler. conjug., et ex dicto can. 9 Concilii Tridentini manifesta est, et a fortiori constabit etiam ex dicendis de subdiaconatu. Præcipue ergo ponitur hæc assertio ad explicandam antiquitatem hujus obligationis. Quam distinguimus in duas illas partes, scilicet, vel non contrahendi matrimonium post ordina-

tionem, vel non utendi matrimonio prius contracto, quia in eis observari potest aliqua diversitas.

2. *Probatur prima pars.* — Primo ergo quoad obligationem non contrahendi matrimonium, videntur diaconi semper fuisse fere æquales Sacerdotibus, et ostendi potest primo ex Paulo, 1 ad Timoth. 3, ubi in obligatione, seu decentia continentiae, diaconum conjungit Episcopo. Secundo, quia diaconatus semper reputatus est et vocatus in Ecclesia ordo sacer, cap. *A multis*, de Ætate et qualit., cap. *Nullus*, 60 d.; sed ordo sacer semper fuit impedimentum ad contrahendum matrimonium, ut ex can. 27 Apostolorum, et ex aliis supra adductis colligi potest; atque hoc a fortiori substabit ex his quæ in sequenti assertione de subdiaconatu dicemus.

3. *Objectio.* — *Respondetur primo.* — *Secundo.* — Objici vero potest, quia in Concilio Neocæsariensi, cap. 1, solum de presbytero fit mentio in hujusmodi prohibitione, cum tamen illud Concilium sit primum, in quo expresse reperitur; ergo signum est, eo tempore non fuisse hoc prohibitum diaconis; fuit autem illud Concilium receptum a Leone IV, in c. *De libellis*, d. 20. Dicit fortasse aliquis, Concilium illud Græcum esse, et juxta græcos mores permissum fuisse diaconis matrimonio copulari; nam hoc etiam significavit Stephanus Papa, in cap. *Aliter*, d. 31. Hoc tamen, ita absolute et sine limitatione dictum, verum non est, ut constat ex Synodo Ancyrana, quæ est antiquior Neocæsariensi, ut cum illa æque recepta a Leone IV; illius autem decretum statim explicabimus. Præterea, in can. 6 Trullano id statuitur, et citatur canon Apostolorum, et colligitur etiam ex Concilio II Carthaginensi, c. 2, supra citato, et aliis supra adductis, et ex historiis etiam Nicephori, Soeratis et Sozomeni supra citatis. Nec Stephanus Papa oppositum sentit, cum non solum de diaconis, sed etiam de Sacerdotibus loquatur; copulari ergo matrimonio, ibi non significat contrahere matrimonium, sed copulari in matrimonio, seu uti copula matrimoniali, ut ibi glossa adnotavit, et scholium additum in Gregoriana editione, et est communis expositio Hugonis, Archid., Turrecerem., et aliorum, qui afferunt alios textus, in quibus verbum copulari, non vinculum, sed matrimonium significat, et in cap. *Agathosa*, et cap. *Priusquam*, 27, q. 2, et c. *Nosse*, 30, q. 1, et in c. penult., d. 31. Sed, licet in his et aliis locis conjuges ipsi dicantur copulari, cum commiscantur,

tamen copulari matrimonio, raro invenietur sumptum in illa significatione; hæc autem phrasi utitur hic Stephanus Papa, et alia non minus difficili, scilicet, *sortiri conjugium*. Vel certe dici posset Orientales clericos et diaconos potuisse matrimonio copulari quoad vinculum, verumtamen priusquam sacrum ordinem reciperent, animo permanendi in illo conjugio, et usu ejus, etiam post receptum ordinem sacrum, quod in Ecclesia Latina nunquam licuit; hoc autem ita esse ex multis supra dictis aperte constat.

4. *Instantia.* — *Solutio.* — Dices: si licebat eo animo copulari matrimonio, ut posset quis post diaconatum susceptum, usum ejus habere, cur non licuisset etiam ipsum matrimonii vinculum post diaconatum contrahere? nam ipsum vinculum per se non habet speciale indecentiam, nisi propter usum, et propter alia humana onera quæ secum affert. Respondedo argumentum hoc ostendere Ecclesiæ Latinæ consuetudines in hac parte prudentiores et rationabiliores fuisse, et inter se magis conformes. Responderent tamen Græci, ante matrimonium contractum merito posse promissionem cælibatus postulari, post matrimonium vero durum esse conjuges separari; et ideo vel conjugatos ordinandos non esse, vel, si ordinentur, in suo statu esse relinquendos. Quidquid vero sit de ratione consuetudinis quoad omnes partes ejus, quod tamen servata semper fuerit quoad eam partem, ut post receptum ordinem sacrum non liceat uxorem ducere, certum est. Et ad Concilium Neocæsariense dicendum est, vel Presbyteri nomine intelligi quemlibet clericum in sacris, vel (quia in lege pœnali dura est ampla interpretatio) dici potest, ibi solum esse impositam pœnam Presbytero, non quia omnibus inferioribus liceret, sed quia in Sacerdote illud peccatum gravius est, magisque scandalosum.

5. *Diaconi ex dispensatione etiam ordinabantur, quamvis nolent abstinere a futuro matrimonio.* — Dixi vero diaconos in hac prohibitione fuisse fere æquales sacerdotibus, et non simpliciter fuisse æquales, non solum propter differentiam in pœna depositionis juxta dictum canonem Concilii Neocæsariensis, sed maxime propter canonem 10, alias 9, Concilii Ancyranum, qui sic habet: *Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, velle se habere uxores, nec posse se continere, hi, si postea ad nuptias venerint, maneat in ministerio, propterea quod his Episcopus licentiam dedit; habetur in cap. Dia-*

coni, d. 28, propter quem Cajetan., t. 1 Opuse., tract. 27, absolute dicit in Occidentali Ecclesia diaconis fuisse olim permissum matrimonium contrahere. Sed neque ibi est concessio absolute, sed sub ea conditione, si protestatus esset, et Episcopus consentiret, neque decretum illud indicat consuetudinem Occidentalem, sed Orientalem, eum illud Concilium Orientale sit.

6. Ex illo ergo canone recte probatur limitatio posita; nam inde constat in Orientali Ecclesia non fuisse semper inviolabiliter hoc servatum, ut diaconi manerent impediti ad contrahendum postea matrimonium, quia si volebant promittere continentiam, semper cogebantur, sed poterat Episcopus eos sine tali voto ordinare, quamquam verisimile sit hoc non fuisse omnino liberum Episcopo, sed ex magna et urgente causa; quod tamen in sacerdotali ordine nunquam licuisse videtur. Posset autem aliquis textum illum exponere non de contractu, sed de usu matrimonii; sed difficilis est expositio, nam verba illa, *velle habere uxorem, et, venire ad nuptias*, aperte significant vinculum matrimonii. Et ita exponunt omnes Canonistae; addunt vero ex vi hujus canonis non fuisse simpliciter validam nec justam illam licentiam datam ad Episcopo, sed solum quoad hunc effectum, ut talis diaconus non excludatur a ministerio propter matrimonium postea contractum, quia praetextu licentiae illud contraxerunt. Nihilominus tamen aiunt non potuisse contrahere, et separandum fuisse ab uxore, quia vel ratione subdiaconatus praecedentis jam erant prohibiti, vel quia suscipiendo diaconatum, tacite recesserunt a protestatione. Ita glossa, Hugo, Turreerem., et alii.

7. Hic vero sensus non solum non habet fundamentum ex textu, verum etiam illi aperte repugnat; nam in eo evidenter supponitur liberum fuisse illi, qui ordinabatur, protestari aut tacere; et inferius dicitur, eum, qui tacebat, eo ipso profiteri continentiam; ergo de illo, qui protestabatur, sentit illam non promisisse, quod a fortiori supponit de diacono, alias protestatio fuisset ridicula, nec ratione illius censendus esset Episcopus dare licentiam. Et haec ratio etiam probat falsum esse, quod accipiendum ordinem censebatur recedere a protestatione: nam Concilium potius dicit ipsum Episcopum censeretur dispensare, ut diaconatus recipi posset sine promissione castitatis. Melius ergo Bellarminus, lib. 1 de Cler., c. 19, simpliciter intellexit textum illum, ut so-

nat, eum, scilicet, qui tunc protestabatur, potuisse postea ducere uxorem, et valide et licite, quia veluti sub ea conditione et dispensatione Episcopi ordinabatur; et propterea non separabatur a ministerio ob eam causam; an vero admitteretur ad usum ordinis, etiam permanendo in usu conjugali, in eo textu nihil dicitur vel excipitur, sed solum dicitur, *in ministerio maneat*, et ideo judicandum erit juxta ea quae supra dicta sunt de consuetudine abstinendi a propriis uxoribus; quantum vero colligi potest ex illo textu, verisimilius est simpliciter et absque onere separationis fuisse admittendum ad ministerium, ad quod ex vi ordinationis acquisivit jus sine ulla promissione continentiae, hanc enim vim habebat protestatio, ut ibi clare supponitur. Jure autem semper fuit in Ecclesia servatum, ut nullus clericus cogatur ad eam continentiam servandam, quam in sua ordinatione non promisit. Ille vero canon postea fuit derogatus saltem a tempore sextae Synodi, ut statim ostendemus ex can. 6 Trullano; jam ergo illa protestatio locum non habet etiam in Ecclesia Graeca.

8. *Probatur secunda pars assertionis de continentia ab uxore.* — De altera parte hujus continentiae, quae est a propriis uxoribus ante ordinationem susceptis, quod attinet ad Ecclesiam Orientalem, nihil dicam, quia nihil novi occurrit, praeter ea quae de Presbyteris dicta sunt; nam Patres ibi citati Presbyteris semper adjungunt Diaconos, nec invenio quoad hoc aliquod discrimen inter eos fuisse, praeter illud quod ex dicto canone Ancyrano colligitur. In Occidentali autem Ecclesia, licet canones statuentes hanc continentiam sint satis antiqui, an vero fuerit perpetuo servata a temporibus Apostolorum, dubitari potest; nam in Concilio Arausiano I, can. 22, sic dicitur: *Deinceps non ordinentur diaconi conjugati, nisi qui prius conversionis proposito professi fuerint castitatem*; ubi expendo particulam illam *deinceps*, indicat enim antea non fuisse talem legem. Unde in Concilio Arelatensi II (quod antiquius est), can. 2, solum de Sacerdotibus simile quid statuitur, et non additur particula *deinceps*, nec significatur esse jus novum, sed antiquum. Nihilominus ex Concilio Carthaginensi II (quod antiquius est Arausiano, et non multum post Concilium Arelatense), can. 2, oppositum colligi potest, nam ibi etiam de diaconibus illa lex statuitur, sub illis verbis: *Ut quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas*, etc. Praeterea multum etiam favent Concilia Eliberti-

num, et Toletana, et antiquiorum Patrum testimonia supra citata. Quare probabilius videtur hanc consuetudinem semper servatam fuisse in Ecclesia saltem Romana, et in toto Occidente, saltem majori ex parte, et praecipue in Hispania et Africa, propter decreta supra citata. An vero in caeteris provinciis omnibus ita fuerit inviolabiliter observatum, certo affirmare non possum.

9. Contra hanc vero partem, et omnia supra dicta de Presbyteris et Episcopis, objici potest canon. 5 Apostol., qui sic habet: *Episcopus, vel Presbyter, vel diaconus, uxorem suam ne ejiciat religionis praetextu.* Ad hoc aliqui libere respondent, negando hunc canonem ut apocryphum; habet tamen commodam expositionem, quia non prohibet ibi continentiam ab uxore, sed ne ita abjiciatur ut nulla cura et providentia illius habeatur; sicut ergo 1 Timoth. 3, de Episcopo dicitur, ut si habeat filios, illos habeat subditos cum omni castitate, ita ille canon habenti uxorem praecipit, ut illi provideat, et, si necesse sit, illius curam habeat, juxta id 1 ad Timoth. 5: *Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.* Quam expositionem indicavit Gregorius, dicens hoc esse commendatum Sacerdotibus, ut uxores, *quas caste debent regere, non relinquant*; eo tamen tempore tantam fuisse virtutem Sacerdotum, ut esse permitteretur cohabitatio cum uxoribus, etiamsi accessus ad illas non esset permissus; postea vero propter periculum, etiam cohabitatio prohibita est. Et ita intelligendum puto canonem 12 sextae Synodi. Et optime id disposuit et declaravit Gregorius, lib. 7, Indict. 2, epist. 39.

10. *Assertio secunda: continentia subdiaconi est antiquissima.* — Dico secundo: continentia subdiaconorum etiam antiquissima est, non vero aequaliter cum superioribus. Prior pars ex his quae in secunda assertionem dicta sunt, facile colligitur, ibi enim multa testimonia de subdiaconis attigimus, et cum posteriori parte magis declarabitur. Ut ergo totam conclusionem probemus, distinguamus duas illas partes continentiae, sicut in aliis fecimus. Et primo, quod subdiaconus jam ordinatus ducere uxorem prohibeatur, in Ecclesia Latina semper servatum fuisse, eadem testimonia supra adducta ostendunt¹, neque quoad hoc invenio aliquam diversitatem vel in decretis,

¹ Vide Greg., lib. 7, epist. 39 ad Romanum defensorem.

vel in Patribus Latinis. Et in Concilio Romano sub Sylvestro, c. 8, invenitur expressa haec prohibitio. Addo praeterea quoad hanc partem idem videri iudicium de Ecclesia Graeca, siquidem 27 canon Apostolicus, qui proVectos ad clerum ultra gradum lectoris prohibet uxores accipere, sine dubio subdiaconos comprehendit; et ita expresse explicatur et recipitur in can. 6 Trullano, post sextam Synodum, ac fortasse ad illum canonem Apostolicum alludit Epiphanius, haeres. 59, cum dixit, *hypodiaconum, vel clericum superiorem etiam ex propria uxore liberos non suscipere, ubi sinceri sint canones ecclesiastici*; et infra addit, contrarium abusum non esse juxta canonem; et ex eodem, in Compend. doctrinae, sumitur expositio alterius partis illius canonis apostolici, nempe sub lectoris et cantoribus nomine excludi omnes minores ordines. Imo Justinianus imperator, in l. *Multa magis*, C. de Episcop. et cler., videtur illum canonem tacite referre, et ita interpretari. Denique Sozomenus et Nicephorus, dum referunt historiam Paphnutii supra tractatam, subdiaconum numerant inter eos, qui post ordinationem uxorem accipere non poterant, etiam ante Concilium Nicenum, et ita etiam refertur in cap. *Nicana*, 31 d., quamvis Soerates, referens illam historiam, subdiaconum non adjungat; sed ille prius generatim dixit, *ordinatos in sacris*, et postea adhibet exempla, in quibus non semper oportet omnia numerare; alii ergo supplerunt quod ipse omisit. Tandem quoad hoc nullam invenio differentiam inter diaconum et subdiaconum in antiquis historiis, aut decretis.

11. *Objectio.* — Objici vero potest Urbanus I, in cap. ult., d. 60, ubi solum dicit presbyteratum et diaconatum appellari ordinem sacrum: *Nam hos solos*, inquit, *primitiva legitur habuisse Ecclesia*, scilicet tanquam sacros, ut recte glossa notat, nam absolute subdiaconos etiam habuit. Sed ordo sacer ille dicitur, qui impedit matrimonium postea contrahendum; ergo in primitiva Ecclesia, et usque ad tempora Urbani I, subdiaconatus non afferebat secum hanc obligationem non ducendi uxorem. Et confirmari potest, nam Alexander III, in c. *Episcopus*, de Praeben., praecipit ut, si Episcopus sine certo titulo aliquem in diaconum vel Presbyterum ordina-verit, illum alat, donec de sufficienti beneficio illum provideat, qui non sine causa subdiaconum praetermisit; illa autem esse potuit, quia subdiaconus nondum constituebatur

in ordine sacro, vel matrimonium contrahere impediatur.

12. *Responsio.* — Propter primam objectionem existimare posset aliquis, hanc obligationem non fuisse annexam subdiaconatui usque ad tempora Urbani II (id est, ab anno 1088), nam ab eo coepit subdiaconatus inter sacros ordines computari, ut refert Innocentius III, in cap. *A multis*, de *Ætate et qualitate*, et sumitur ex cap. *Erubescant*, d. 32: *Erubescant*, inquit Urbanus II, *impii, et aperte intelligant iudicio Spiritus Sancti eos, qui in sacris ordinibus, presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu sunt positi, nisi mulieres abjecerint, et caste vixerint, excludendos ab omni eorumdem graduum dignitate*; et idem sumitur ex cap. *Nemo*, ead. d. Verumtamen hæc responsio probari nullo modo potest, nam indubitatum est continentiam fuisse annexam subdiaconatui longe ante tempora Urbani II; nam etiam Innocentius III, in dict. cap. *A multis*, saltem usque ad tempora sextæ Synodi et Gregorii I, illam revocat. Fortasse tamen verum est, quod ad usum vocis attinet, non inveniri subdiaconatum vocari *sacrum ordinem* in decretis Pontificum ante Urbanum II, et hoc videtur insinuasse Innocentius III; tunc tamen denominatio sacri ordinis non sumebatur ex eo quod impediret matrimonium, sed speciali habitudine ad Eucharistiam, et ad verbum Dei, quæ sunt res maxime sacræ; diaconatus ergo (ut superiora omittamus) semper reputatus et dictus fuit ordo sacer, quia ad diaconum ex officio spectat prædicare Evangelium et proximum ministerium in actione sacra, ut late explicat Isidorus, in cap. 4, d. 25, et olim etiam aliquando Eucharistiam populo ministrabat, ut sumitur ex Concilio Nicæno, can. 14, et alibi latius diximus: subdiaconus vero nunquam potuit Eucharistiam attingere, vel Evangelium proponere ex officio, et multo remotius sacerdoti sacrificanti ministrat, et ideo olim fortasse ejus ordo sacer non appellabatur. Nihilominus tamen Concilium Tridentinum, sess. 23, cap. 2, dicit subdiaconatum a Patribus et sacris Conciliis inter majores ordines fuisse relatum, indicans ab initio Ecclesiæ ita fuisse observatum. Indicaturque ab eodem Urbano I, in dict. cap. *Nullus*; nam, licet illum non faciat æqualem aliis ordinibus, quos sacros vocat, indicat nihilominus esse dignum speciali prærogativa, *quia et ipsi*, inquit (scilicet subdiaconi), *altaribus ministrant*; propter hanc ergo causam annexam habuit dictam prærogativam castitatis,

etiam tunc quando tunc quando sacer non appellabatur.

13. *Satisfit objectioni.* — Ex quo manifestum est Alexandrum III in alio loco non omisisse subdiaconum, eo quod semel ordinatus non prohibeatur a nuptiis; nam hoc de tempore Alexandri III nemo suspicari potest, neque quia tempore Alexandri subdiaconatus non reputaretur sacer ordo, cum Urbanus II multo fuerit antiquior, et utrumque aperte sumitur ex eodem Alexandro III, in cap. 1 et 2, de Cleric. conjug.; nam quos in 1 cap. vocaverat subdiaconatum et superiores ordines, in 2 vocat ordines sacros, et illos dicit matrimonium subsequens impedire, et clericis conjugatis non esse tribuendos. Igitur in alio textu vel casu subdiaconum prætermisit, in diacono illum subintelligendo, ut ibi volunt gloss. et Doctores; vel certe tunc ipse noluit illud gravamen Episcopis imponere, nisi pro illis ordinibus, postea vero Innocentius III illam legem simplicius et maxime absolute proposuit in capit. *Cum secundum Apostolum*, de Præb.

14. *Quid dicendum circa continentiam subdiaconi ab uxore prius habita.* — Superest dicendum de altera parte hujus obligationis, quæ ad hoc spectat, ut prius conjugati, et postea subdiaconi ordinati, ab uxoribus separentur. In quo nihil etiam novi dicendum occurrit quoad consuetudinem Ecclesiæ Orientalis; nam omnia superius dicta de Sacerdotibus et diaconis, majori ratione in subdiaconis locum habent; nam etiam ex illis Patribus, qui de consuetudine antiqua Orientalis Ecclesiæ testificantur, Origen., Greg. Nyssen., Cyrill. Hierosolym., et Chrysost., solum de sacerdotibus loquuntur. Hieronymus vero, 1 contra Jovinianum, usque ad diaconos tantum numerat; solus Epiphanius etiam subdiaconum adjungit, quod est signum tunc etiam fuisse consuetum saltem in aliquibus provinciis vel episcopopatibus Orientis, ubi rigor disciplinae ecclesiasticæ exactius servabatur, professionem hujus continentiae etiam a subdiaconis fuisse solitam postulari. Unde Leo Papa, epistol. 84, alias 82, ad Anast., c. 4: *Nec subdiaconibus (inquit) connubium carnale conceditur, ut et qui habent, sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares.* Quod dixit Leo Papa, ad græcum Episcopum scribens, non tam (ut existimo) præceptum et generalem obligationem universo Orienti imponere intendens, quam Romanam consuetudinem declarans, et ad eam imitandam Græcos exco-

lans, ut indicant illa præcedentia verba: *Ad exhibendam tamen perfectam continentiam puritatem, etc.*; et illa sequentia: *Quod si in hoc ordine, qui quartus a capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, etc.*

15. *Hæc continentia non fuit semper servata.* — Nec solum in Ecclesia Orientali, verum etiam in Occidentali non fuit semper et in omni loco hæc consuetudo inviolabiliter servata, etiam ante Leonem Papam, ut constat manifeste ex Concilio Carthagin. II, c. 2, ubi tres tantum gradus ait habere annexam hanc obligationem castitatis, Episcopos, Presbyteros et diaconos. Addit vero, *vel qui sacramenta contrectant*; per quæ verba subdiaconos etiam intelligit glossa, in cap. 3, 84 d. Sed videtur repugnare prioribus verbis, et ideo potius illam esse declarationem ministerii diaconi. Quod clarius patet ex Concilio Carthagin. V, can. 3; et habetur in cap. 4, ead. d. 84, ubi usque ad diaconos tantum in ea prohibitione comprehendit, et subdit, cæteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiam consuetudinem observari debere. Idem constat ex Gregorio, lib. 1, epistol. 42, nam in Sicilia conjugati ordinabantur subdiaconi, non promissa continentia a propriis uxoribus, qui postea prohibebantur ad illas accedere. Respondet autem Gregorius id esse durum, et ideo statuit, *ut a presenti die omnibus Episcopis dicatur, ut nullum subdiaconum facere præsumant, nisi qui se victurum caste promiserit.* De illis vero qui ordinati fuerant sine promissione, si continere noluerint, solum dicit non fuisse ad sacros ordines promovendos; ubi etiam obiter expendo, non comprehendere subdiaconatum sub sacris ordinibus: in libro autem 3, epistol. 34, eandem historiam repetens, ait, illos subdiaconos, si continere noluerint, neque ad ministrandum in proprio ordine fuisse admittendos; in utroque autem loco supponit in Romana Ecclesia hujusmodi continentiam semper servatam fuisse. De Hispania etiam id satis probant, quæ supra ex Concilio Elibertino et Toletanis adduximus, et quod Isidorus ait, lib. 1 de Divin. Offic., c. 9, de subdiaconis loquens: *Placet Patribus ut, qui sacra ministeria contrectant, casti sint, et continentes ab uxoribus*; in quibus verbis ratio notanda est, nam in illa significat Isidorus subdiaconatum jam tunc coepisse reputari ordinem sacrum. Atque ita fortasse intelligenda sunt illa verba Concilii Carthagin. II, c. 2: *Placet ut Episcopi, Presbyteri et diaconi, vel qui sacramenta contrectant,*

nam hoc quartum membrum forte pro subdiaconis positum est, licet verba omnino non cogant. Ita etiam explicari possunt verba illa Concilii Taurinensis, can. 7: *Qui in ministerio genuerint filios, ad majores gradus ordinum non promoveantur*, nam sub his verbis etiam subdiaconatum comprehendit, ex verbis Concilii Tridentini supra citatis, probabiliter colligo. Idem denique affirmant multa posteriora Concilia, quorum verba supra citavimus, et plura videri possunt apud Gratianum, d. 32, præsertim cap. *Eos qui*, et cap. *Erubescant*. Atque hæc de tota hac traditione sufficiant, non enim occurrunt objectiones alicujus momenti, et de his quæ sine fundamento hæretici multipliciant, videri potest Bellarminus, loco supra citato.

CAPUT XVII.

UTRUM OBLIGATIO SERVANDI CASTITATEM IN CLERICO IN SACRIS ORIATUR EX VOTO, AN EX SOLO PRÆCEPTO ECCLESIASTICO.

1. *Ratio dubitandi pro parte asserente non provenire ex voto.* — Ratio dubitandi est, quia proprium votum non est sine propria et speciali intentione ac voluntate votantis: sed hæc obligatio non pendet ex voluntate propria ejus qui obligatur; ergo non est obligatio voti, sed præcepti ab Ecclesia impositi. Minor declaratur, quia, licet is, qui ordinatur, non habeat intentionem promittendi, imo quamvis habeat propositum non se obligandi, nec votendi, nihilominus obligatus manet ad servandam castitatem; ergo. Dices, hoc ipso, quod habet voluntatem suscipiendi ordinem, habere etiam voluntatem votendi et se obligandi. Sed contra, quia, licet hoc possit esse verum de voluntate implicita, quando bona fide ordo suscipitur secundum Ecclesiæ statuta, non vero quando per contrariam expressam voluntatem excluditur quidquid in expresso objecto poterat implicite contineri; quod contingit, quando quis habet expressam voluntatem non se obligandi, neque assumendi, quantum in se est, onus aliquod ab Ecclesia impositum, præter ipsos ordines. Nam ordo et obligatio castitatis diversa objecta sunt, et non sunt ex natura sua connexa; ergo potest voluntas unum ab alio separare, et tunc neque implicite, neque explicite potest dici velle unum, quamvis aliud velit; ergo voluntas suscipiendi ordines non potest esse sufficiens ad votendam castitatem, neque implicita